

Magnus Ilmjärv

HÄÄLETU ALISTUMINE

Eesti, Läti ja Leedu välispoliitilise orientatsiooni
kujunemine ja iseseisvuse kaotus

1920. aastate keskpaigast anneksioonini

SISUKORD

Eessõna	6
Sissejuhatus	7
I. Kas positiivne hõlvamine tulevikku silmas pidades?	29
Nõukogude Liidu Balti poliitikast	30
Eesti – Nõukogude Liidu Kaubanduskoda	33
Pätsi “erilised suhted” Nõukogude saatkonnaga	41
Nõukogude sool ja suurärimees Joakim Puhk	55
Eesti – Nõukogude Liidu kaubandusleping	59
Narva kosk	73
Naftasündikaat ja A/S Tallinna Laeva-Ühisus	79
Veel naftasündikaadist	98
Riigipööre Leedus ja selle taustast	102
Läti vasakpoolsed sotsiaaldemokraadid ja talurahvaliider Karlis Ulmanis	108
II. Hitleri võimuletulek, Nõukogude Liit ja Saksamaa: Võitlus mõju pärast	115
Orientatsiooni muutus Nõukogude Liidu välispoliitikas	115
Orientatsiooni muutus Saksamaa välispoliitikas	123
Moskva panus Pätsile	138
Nõukogude Liit ja 12. märtsi riigipööre	154
Riigipööre Lätis. Kas üllatus Moskvale?	160
Balti deklaratsioon	167
Balti deklaratsiooni eesmärgid ja põhjused	178
Poola-Saksa deklaratsioon	181
Mittekallaletungilepingute pikendamine	185
Balti protokoll	189
III. Balti liidu moodustamine	199
Idee Balti liidust	199
Leedu ja tema territoriaalprobleemid	200
Leedu memorandum	209
Balti koostöö ja Nõukogude Liit 1933	214
Moskva muudab suhtumist	223
Saksamaa, Poola, Prantsusmaa ja Balti liidu loomine	233
Läbirääkimised ja koostööleping	239
IV. Idapakti kava	250
Idapakti läbirääkimised algavad	250
Seljamaa ja Lozoraitise Moskva visiit	258
Nõukogude Liit astub Rahvasteliitu	265
Eesti ajakirjanduse ohjeldamine	268
Idapakt kava detsember 1934 – mai 1935	274
Nõukogude-Prantsuse protokoll	275
Briti-Prantsuse kommünikee	278
Demarš Pariisis ja Londonis	280
16. märts 1935 ja Eesti	284
Moskva ettepanek ja Stresa konverents	286

Balti liidu välisministrite teine konverents ja Idapakti kava lõpp	293
Nõukogude Liidu – Prantsusmaa vastastikuse abistamise leping	298
Poola ja Saksamaa “lähenemine”	301
V. Balti riigid Euroopa julgeolekupoliitika uues konstellatsioonis	308
Inglise-Saksa laevastikuleping	308
Läti ja Eesti välissaadikute konverents	315
Saksamaa Eesti päästjaks	326
Soome orienteerub Skandinaaviale	331
Balti liidu välisministrite kolmas konverents	335
Reini demilitariseeritud tsooni hõivamine ja Eesti	338
Balti välisministrite neljas konverents	340
Välisminister Akel ja tema välispoliitika	342
Saksamaa muudab suhtumist Eestisse	360
VI. Sõjaväelased, nende välis- ja kaitsepoliitikast	365
Saksamaa ja Eesti sõjalised suhted	365
Eesti ja Soome sõjaline koostöö	385
Eesti ja Läti sõjaline koostöö	389
Teostumatu unistus – Balti riikide sõjaline liit	396
Nõukogude Liit ja Balti riikide sõjaline koostöö	404
Ždanovi ähvardus ja Nõukogude Liidu sõjaplaanid	423
Inglismaa ja Balti riikide kaitsepoliitika. Saksamaa kahtlused	437
VII. Teekond tingimusteta neutraliteedile. Ühepoolselt deklareeritud neutraliteet Balti riikide päästjaks	447
Välisminister Karl Selter	447
Rahvasteliidu pakti 16. artikkel	452
Neutraliteet, neutraliteediseadused	473
Eesti Müncheni järel ja ajakirjanduse tasalülitamine	478
Läti Müncheni järel	486
Leedu pärast Münchenit	489
Poola – Nõukogude Liidu deklaratsioon	492
Memel 1938–1939	496
Eesti, Läti ja Memeli liitmine	499
Balti liidu varjusurm	503
Nõukogude Liidu noot	510
VIII. Nõukogude Liidu – Briti – Prantsuse läbirääkimised	515
Läbirääkimiste käigust	516
Eesti ja Läti suhtumine	524
Poola, Saksamaa ja garanteerimise kavatsus	533
Saksa-Eesti ja Saksa-Läti mittekallaletungileping	552
Jaan Tõnisson ja garantiid	561
IX. Molotovi-Ribbentropi lepingust Talvesõjani	572
Saksa-Nõukogude läbirääkimistest	572
Balti riigid ja Nõukogude-Saksa mittekallaletungileping	573
Balti riigid esimestel sõjanädalatel	589
Leedu neutraliteet ja Vilniuse küsimus	597
„Orzeli“ juhtum	603
Selteri välvisiit Moskvasse	611
Saksa abi küsimus	623

Soome abi küsimus	640
Läti abi küsimus	649
Leedu initsiatiiv	657
Inglismaa, Prantsusmaa ja Rootsi	659
Poliitikud, sõjaväelased ja rahvas vastastikuse abistamise lepingust	669
Alternatiividest	675
Baaside lepingud ja sõjaväeläbirääkimised	678
Põlevkiviõli ja fosforiit, Eesti päästjateks	685
Nõukogude Liidu Balti poliitika pärast baaside lepingute sõlmimist	700
X. Talvesõda	707
Nõukogude Liidu nõudmised ja Soome	707
Nõukogude Liidu ja Soome läbirääkimised Eestist, Lätist ja Leedust vaadatuna	714
Kas neutraliteet või lihtsalt truualamlik alistumine?	716
Hädamaandumised ja pommid	727
Soome otsib abi	732
Viivitusvõitlus jätkub	736
Poliitikud, sõjaväelased, ajakirjandus ja avalik arvamus	748
Moskva rahu	755
XI. Katastroof	762
Muudatus Nõukogude Liidu Balti poliitikas	762
Leedu kriis	766
Leedu ja ultimaatum	772
Läti ja ultimaatum	773
Eesti ja ultimaatum	776
Gudagoji, Joniškise ja Narva protokoll	784
Eksiilvalitsusest ja „volitustest“	787
Nõukogude Liidu süüdistustest	805
Tagantjärele tarkusest ja hinnangutest	819
XII. “Juunivalitsuste” moodustamisest ja Nõukogude kultuuridiplomaatiast	830
Valitsuste moodustamine	830
Kultuuridiplomaatia	836
VOKS ja sõprusühingud	839
VOKS ja sõprusühing Leedus	844
VOKS ja sõprusühing Lätis	850
VOKS ja sõprusühing Eestis	854
XIII. Lõppvaatus	876
“Juunivalitsuste” välispoliitika	876
Pätsi ja Ulmanise tagasiastumine	886
Välisriikide suhtumine ja hinnangud	889
Kokkuvõtteks	914
Resümee	923
Kasutatud allikad	944
Lühendid	971
Isikunimedede register	973